

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Історичний факультет

Кафедра всевітньої історії

Дипломна магістерська робота

на тему:

«Розвиток українського кіномистецтва в 1953-1991 роках»

Виконала: студентка VI курсу, групи 61
напряму підготовки 8.02030201 Історія*
денної форми навчання

Данилюк Світлана Ігорівна

Керівник: доктор історичних наук,
професор Стародубець Г. М.

Рецензент: доктор. іст. наук, проф.

Якимович Б. З.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Історіографія проблеми.....	8
РОЗДІЛ II. Українське кіномистецтво періоду «відлиги».....	17
2. 1. Мистецтво кіно як відображення реальності у віртуальному просторі.....	17
2.2.Передумови виникнення та розвитку українського поетичного кіномистецтва.....	27
2.3. Особливості українського варіанту радянського кіномистецтва 1970-80-х роках.....	43
РОЗДІЛ III. Розвиток українського кіномистецтва у другій половині 1980 -х – на початку 1990-х років.....	49
3.1. Кіно і його творці періоду «перебудови» та початку незалежності.....	49
3.2. Анімаційне кіно.....	59
3.3. Вітчизняна документалістика.....	60
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	70

ВСТУП

Мистецтво кіно є одним з визначальних факторів розвитку культури нації, показником духовності та зрілості її суспільства. Вітчизняний кінематограф має вагомі здобутки, що збагатили світову культуру непересічними творами, які відображають величну історію нашого народу, його самобутність та духовну красу. Творча біографія українського кіно – це постійний духовний пошук, художні відкриття, боротьба за право вільно творити.

Водночас, для успішного функціонування і розвитку кінематографія більше, ніж будь-яка інша сфера суспільного життя, потребує постійної підтримки і опікування з боку держави і органів влади різних рівнів, створення відповідної інфраструктури галузі, капіталовкладень і поточного фінансування, забезпечення матеріально-технічними засобами тощо.

Тому, нині в Україні розвиток національної кінематографії закладено як пріоритетний напрямок державної політики у гуманітарній сфері, що закріплено Законами України «Про культуру» та «Про кінематографію».

Так як, кожна епоха, кожне покоління розглядає і вивчає історію мистецтв із своєї точки зору, то вивчення розвитку українського кіномистецтва з сучасних позицій є **актуальною темою дослідження**, а особливо кіномистецтва 1953-1991 років через суперечність даного періоду.

Сьогодні важко повірите в те, що український кінематограф мав чудові передумови для розвитку а навіть і кращі, аніж у деяких передових країнах світу, з чого анітрохи не скористалися тогочасні державні діячі. Російській імперії, напевне, було не до кінематографа, до українського тим паче. Атмосфера в імперії була такою, що переваги, пільги, пріоритети віддавались насамперед усьому російському. Російське суспільство швидко зорієнтувалося, дозволивши буквально з перших кроків російському кінематографу взяти бурхливий старт тоді як все українське залишалося під

«табу». Геніальності зусиль Й. Тимченка, А. Федерецького і решти ентузіастів не вистачило, аби скласти конкуренцію неукраїнській кінопродукції.

Однак, якою б ілюзорною чи фіктивною не видавалась державність соціалістична, все таки вона посприяла тому, що українське кіно – хай у жорстоких ідеологічних рамках – але запрацювало і розбудувалося. Комуністична партія і радянська влада використовували кінематограф передусім як ідеологічний важіль, оскільки усвідомлювали, що без наймасовішого з мистецтв народ не піднімеш на створення держави нового типу.

Так, попри постійний тиск з боку влади, потужний український дух протистояв усім впливам, запозиченням, традиція брала гору над тенденцією. Здавалось би дуже неоднакові десятиліття об'єднує спільний знаменник: кіно українське постійно діяло, трудилося, жило за вельми складних обставин.

Отримання Україною незалежності стало подією, що спричинила радикальні зсуви у світоглядних орієнтирах громадян країни, активізувала процеси колективної пам'яті на загальнонаціональному рівні, інспірувала бажання самоідентифікації. Складні тектонічні процеси усієї попередньої історії, прогнозування найближчих та віддалених наслідків наявних змін – все це стало об'єктом дослідження кінематографістів. Адже важко заперечувати, що саме кінематограф, який з необхідністю переводить в екранну площину актуальні ідеї, інтерпретує значні події у бутті країни та світу, певним чином формує «епос свого часу».

Окрім того, кінематограф, перебуваючи у статусі мистецтва, претендує на визначення оновлених параметрів світу та місця людини у ньому. Не обмежуючись координатами сучасності, кінематографісти взяли на себе непросте завдання розібратися з нашою спільною історичною пам'яттю. Ось чому на початку доби незалежності потужний кінематографічний вектор зорієнтувався у колективне минуле, реконструюючи події далекої та близької історії.

Пам'ять, як відомо, схильна домальовувати або трансформувати ті чи інші спогади, часом доволі упереджено, пропонуючи замість реальних фактів авторські версії їх сприйняття, послужливо розгортаючи ряд інтерпретацій, нібито у зворотній перемотці значимих фрагментів та епізодів. Це дуже цікавий феномен, що свідчить про переплетіння досвіду життя й мистецтва.

Сьогодні українське кіномистецтво відіграє помітну роль у збереженні національної самобутності, формуванні духовних та естетичних цінностей суспільства. Багатюща історія українського народу, українська література, мистецтво, люди й події як віддаленого минулого, так і останніх років – усе це винятковий матеріал для нових кінофільмів. А успіх до українських кіномитців приходив тоді, коли українські митці промовляли до глядача сучасною мовою, але спираючись на осяяння і досягнення тих світового значення цивілізацій, прямою спадкоємицею котрих є нинішня Україна.

Мета роботи полягає у комплексному вивченні особливостей становлення та розвитку українського кіномистецтва 1953-1991 роки та вплив на нього радянського керівництва. Для її реалізації необхідно вирішити **ряд завдань**:

- проаналізувати історіографію і джерельну базу дослідження;
- дати загальну характеристику кіномистецтву як відображенню реальності у віртуальному просторі;
- дослідити умови розвитку українського кіномистецтва періоду «відлиги»;
- розкрити передумови розвитку та становлення українського поетичного кіномистецтва;
- проаналізувати особливості українського варіанту радянського кіномистецтва 1970-1980-х роках;
- визначити умови розвитку українського кіномистецтва періоду «перебудови»;
- з'ясувати стан розвитку українського кіномистецтва наприкінці 1980 – на початку 1990-х років;

- охарактеризувати розвиток анімаційного кіномистецтва;
- визначити особливості вітчизняної документалістики.

Об'єктом дослідження виступають особливості становлення та розвитку українського кіномистецтва 1953-1991 роки.

Предметом дослідження виступає вплив радянського керівництва на українське кіномистецтво та долю його митців.

Хронологічні рамки зумовлені предметом дослідження. Вони охоплюють історичний період, який розпочався в 1953 році з початком періоду «відлиги», і закінчився в 1991 році з проголошенням незалежності України.

Територіальні межі – охоплюють територію УРСР.

Методи дослідження – з метою забезпечення всебічного, повного та об'єктивного аналізу розвитку українського кіномистецтва в 1953-1991 роках, при написанні роботи було використано ряд наступних методів: діалектичний метод дозволив розглянути умови розвитку українського кіномистецтва періоду «відлиги». Формально-логічні методи дослідження, зокрема метод синтезу, аналізу, індукції, дедукції, допомогли провести аналіз передумов які сприяли виникненню та розвитку українського поетичного кіномистецтва. Використання системно-структурного методу дало можливість розглянути й проаналізувати особливості українського варіанту радянського кіномистецтва 1970-80-х роках. Проблемно-концептуальний метод сприяв осмисленню та аналізу розвитку українського кіномистецтва у другій половині 1980 -х –на початку 1990-х років .

Практичне значення. Результати дослідження отримані в ході виконання дипломної роботи можуть бути використані для комплексного вивчення особливостей становлення та розвитку українського кіномистецтва 1953-1991 роках.

Апробація результатів дослідження участь у 2-ї міжвузівській студентській науковій конференції «Актуальні проблеми історії слов'янських

народів», яка відбулася у Житомирі 21 березня 2013 р. Публікації : стаття на тему «Товариство дослідників Волині».

Структура магістрської роботи зумовлена її метою та науковими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів (п'яти підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури (72 найменувань). Обсяг основного тексту дипломної роботи 70 сторінок.

ВИСНОВКИ

Телебачення – новий могутній засіб зображення і широкого розповсюдження ідей – мистецтво досить молоде. І ще до сьогодні деякі явища в ньому виникають вперше. Вплив його на різноманітні сторони суспільного життя надзвичайно великий. У формуванні нового політичного мислення, пріоритету вселюдських цінностей і моральних ідеалів телебачення відіграє важливу роль завдяки своїм унікальним звукозображувальним можливостям, своєрідним і масово-потужним каналам документально-публіцистичного, художнього впливу на багатомільйонну аудиторію. Телебачення – це дійсно миттєва комунікація мільйонів людей, але вона аж ніяк не можлива без кіно.

Кінематограф, в свою чергу, являється наймолодшим видом мистецтва, виникнення якого безпосередньо пов'язане з розвитком науково-технічного прогресу, передусім у галузі оптики, хімії, фотографії. Водночас кінематограф жодною мірою не можна назвати «технічним» мистецтвом. Споконвічна потреба людини в образному осмисленні дійсності породила цей масовий вид мистецтва.

За своєю природою кіно являється синтетичним, воно поєднує елементи літератури, театру, живопису, музики, хореографії. Саме тому кінематограф оперує багатьма виражальними можливостями, запозиченими з інших видів мистецтва. Водночас кіно володіє власними специфічними засобами та прийомами, зокрема: ракурсом (кут зору кінокамери), зміною планів (загальний, середній та великий), монтажем, що об'єднує окремі кадри у логічній послідовності та дає змогу передати емоційне й психологічне напруження епізоду.

До того ж, на відміну від інших видів мистецтва, дату народження кінематографа можна назвати абсолютно точно – 28 грудня 1895 року. Саме в цей день у Парижі братиї Луї Жан (молодший брат, винахідник) і Огюст Луї Марі Ніколя (старший брат, організатор) продемонстрували свою першу кінопрограму, що містила коротенькі документальні замальовки: «Вихід

робітників із фабрики», «Прибуття поїзда» та інші. Фільми братів Люм'єр започаткували тенденцію до створення документального кінематографа, адже у всіх їхніх картинах було зафіксовано певну миттєвість реальної дійсності.

Що ж стосується українського кіномистецтва 50–90-х років то воно пов'язане з творчістю Р. Балаяна, М. Белікова, Л. Бикова, В. Брауна, А. Буковського, В. Греся, В. Денисенка, К. Єршова, В. Іванова, В. Івченка, Ю. Іллєнка, О. Ітигілова, Г. Кохана, В. Криштофовича, Т. Левчука, Я. Лупія, М. Мащенко, І. Миколайчука, К. Муратової, О. Муратова, Л. Осики, С. Параджанова, Б. Савченка, П. Тодоровського, Л. Швачка?С. Буковський, О. Коваль, М. Мамедов, О. Шкляревський, В. Олендера, О. Роднянського, А. Серебrenикова, Ф. Соболева, В. Дахна, Д. Черкаського та багато інших.

Зазначений період виявився для кінематографа України надзвичайно насиченим щодо тематичної спрямованості, що була представлена історико-біографічним жанром: «Тарас Шевченко», «Іду до тебе», «Ярослав Мудрий», «Легенда про княгиню Ольгу», «Данило – князь Галицький»; інтерпретацією теми Великої Вітчизняної війни: «В бій ідуть тільки «старики»», «Ати-бати, йшли солдати», трилогія про Ковпака, «Високий перевал»; психологічною драмою: «Іванна», «Комісари», «Довгі проводи», «Військово-польовий роман», «Білий птах з чорною відзнакою», «Польоти уві сні та наяву», «Граки», «Які ж були ми молоді», «Звинувачується весілля», «Ребро Адама», «Три історії»; екранізаціями: «Мальва», «Матрос Чижик», «Дорогою ціною», «Земля», «За двома зайцями», «Бур'ян», «Хліб і сіль», «Камінний хрест», «Пропала грамота», «Вавилон-XX», «Чорна курка, або Підземні мешканці», «Меланхолійний вальс» тощо.

Як екранізація був задуманий фільм «Тіні забутих предків», але цій картині судилась інша доля – стати маніфестом цілого напрямку, що отримав назву «поетичного кінематографа». Цей напрямок отримав найбільший розголос у контексті українського кіномистецтва зазначеного періоду.

Українське поетичне кіно виникло під час хрущовської «відлиги» і було специфічним напрямом в кінематографі, фільми якого відрізнялися особливою манерою побудови кадру, монтажу, настроєм, а, головне, – великою кількістю трактувань. На думку Л.Брюховецької, «українське поетичне кіно як явище мистецьке – це вияв чітко визначеного світогляду, що впливає з укоріненості в рідну землю, яка годує людину. Тому це кіно означає спротив асиміляції (у випадку України – русифікації) та іншим нівеляційним процесам. У фільмах цього напрямку представлені моделі національної психології, життя персонажів невід’ємне від природного універсуму, від природного колообігу буття, з чого випливають моделі етичні й естетичні: любов до рідної землі, вірність давнім традиціям, дотримання звичаїв та обрядів, творення матеріальної культури, музичного та пісенного фольклору. Тут помітний своєрідний інтерпретаційний ланцюг: від мотиву території проживання і входження до природного колообігу – до створення національної культури, функціонування якої залежить від багатьох, зокрема політичних, чинників. Два моменти – «природний» та політичний виміри культури – є значущими в контексті аналізу».

Стрічка «Тіні забутих предків» була зобов’язана своїм успіхом блискучому синтезу літературного першоджерела (однойменна повість М. Коцюбинського), режисерській, операторській і художній майстерності, музиці, акторському виконанню. Саме тому успіх цього фільму поділили між собою режисер С. Параджанов, оператор Ю. Ілленко, художник Г. Якутович, композитор М. Скорик, актори І. Миколайчук, Л. Кадочникова.

Першочерговим наслідком перебудови кінця 1980-х років для кінематографа стало усунення ідеологічної цензури. Довгоочікуване зняття заборони викликало кінематографічний бум, так з 1989-го по 1991 рік в СРСР було знято близько тисячні кінокартин. Режисери, які до цього часу були приречені на мовчання, почали отримувати фінансування від держави для створення нових фільмів.

Надзвичайно успішним був даний період і для розвитку українського

анімаційного кіно. Оскільки, становлення і розвиток української анімації відбувався водночас із переосмисленням завдань і цілей у світовому анімаційному мистецтві, зміною самих уявлень про його можливості і навіть природу, оновленням стильового реєстру, створенням нової поетики, жанрів, художніх напрямів. Мультиплікація почала звертатися до актуальних, складних проблем дійсності, заглиблюючись у смисл і філософію людського буття, завойовуючи сфери, досі їй не доступні.

За таких умов, українське анімаційне мистецтво кінця ХХ ст. досягло особливого розвитку а картини українських аніматорів отримали світове визнання та любов глядача. Про те, все це стало можливим завдяки сумлінній праці його авторів та переосмисленні ними завдань і цілей покладених на них громадськістю.

Наприкінці 1980-х з приходом гласності й можливості говорити з екрану правду активізується документальна публіцистика, показуються сторінки забороненої історії. Саме в цей час, коли вітчизняний ігровий кінематограф перебував певною мірою в стані пасивності й прострації, почався справжній бум неігрового кіно. Велика увага кінометців зосереджується до кінодокументалістики, що послідовно займалася фіксацією і дослідженням реальних людських доль та характерів, творячи образ сучасника.

Проте, на превеликий жаль, сьогодні існує міф про відсутність українського кінематографу, який вже став загальноприйнятим і загальновідомим. На сьогодні кінематографія більше, ніж будь-яка інша сфера суспільного життя, потребує постійної підтримки і опікування з боку держави і органів влади різних рівнів, створення відповідної інфраструктури галузі, капіталовкладень і поточного фінансування, забезпечення матеріально-технічними засобами тощо.

Кризові явища в українському кіно, які розпочалися у 90-ті роки ХХ ст., не минули безслідно для вітчизняного кінематографа. І сьогодні залишається багато гострих проблем та питань, що потребують вирішення.

Тож, закономірно, що на сторінках вітчизняної преси ситуація у сучасному кінематографі часто оцінюється доволі негативно. По суті, країна лишилася без повноцінного вітчизняного кінематографа, і поодинокі фільми, які таки з'являються перед очі глядачів, радше є знахідкою серед кіноруїн сучасності.

У всьому світі кіно – це складова національного престижу, спосіб консолідації нації на рівні культурних зв'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамова І. До проблеми української ментальності / І. Абрамович // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – №2. – С. 7–11.
2. Антипенко А. Мой Демущкий // Искусство кино. – 1972. – №9. – С. 93-98.
3. Авксентьева В. Романтизм в українському кіномистецтві / В. Авксентьева. – К.: Наукова думка, 1976. – 120 с.
4. Анниский Л. Шестидесятники и мы. Кинематограф, ставший и не ставший историей / Л. Анниский. – М., 1991. – 255 с.
5. Аронсон, О. Коммуникативный образ. Кино. Литература. Философия / О. Аронсон. М.: Новое литературное обозрение, 2007. – 384 с.
6. Арутюнян, С. М. Экранизация литературных произведений как специфический тип взаимодействия искусств: дис. . канд. филос. наук : 09.00.04 / С. М. Арутюнян. М., 2003. – 155 с.
7. Барський В. Про Параджанова та його фільми // Сучасність. Література, мистецтво, суспільне життя.– 1984. – Ч. 12 (284). – С. 43 – 55.
8. Базен А. Что такое кино? / А. Базен. – М.: Искусство, 1972. – 384с.
9. Брюховецька Л. Кіно часів своєї юності / Л. Брюховецька . – К. : Задруга, 2008. – 174 с.
10. Безклубенко С.Д. Українське кіно: начерк історії . / Безклубенко С.Д. – К., 2001. – С. 118 – 119.
11. Барський В. Про Миколайчука та його фільми // Сучасність. Література, мистецтво, суспільне життя. – 1984. – Ч. 12 (284). – С. 45-46.
12. Барабаш Ю. Чисте золото правди / Ю. Барабаш. –К., «Радянський письменник», 1962.
13. Брюховецька Л. Кіносвіт Юрія Ілленка / Л. Брюховецька. –К.: Редакція журналу «Кіно-Театр», В-во «Задруга». –2006. –288с.
14. Брюховецька Л. Леонід Осика / Л. Брюховецька. –К.: Вид. Дім «Академія». – 1999. –220 с.

15. Брюховецька Л. Приховані фільми. Українське кіно 1990-х. – К.:В-во Арттек. – 2003. –384 с.
16. Брюховецька Л. Своє рідне кіно Леоніда Бикова / Л. Брюховецька. –К.: Редакція журналу «Кіно-Театр», В-во «Задруга». –2010. –340 с.
17. Брюховецька Л. І. Кіномистецтво : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Лариса Брюховецька. – Київ : Логос, 2011. – 390 с.
18. Брюховецька Л. Іван Миколайчук / Л. Брюховецька. –К.: Редакція журналу «Кіно-Театр», Видавничий дім «КМ Академія». – 2004. – 272 с.
19. Берест Б. Історія українського кіно / Б. Берест. – Нью-Йорк, 1962. – С.211
20. Бабушкин, С. А. Пространство и время в киноискусстве / С. А. Бабушкин. Курск : КГПУ, 1995. – 64 с.
21. Безклубенко С. Телевизонное кино / С. Безклубенко. – К. : Мистецтво, 1975. – 277 с.
22. Бабушкин, С.А. Пространство и время художественного образа в свете Ленинской теории отражения : автореф. дис. . канд. филос. наук / С. А. Бабушкин. – Л., 1971. – 22 с.
22. Базенкова, М. В. Пространственно-временной континуум российского кинематографа переходного периода (1984-1992). К методике исследования экрана перестроечного времени : дис. . канд. искусствоведения : 17.00.03 / М. В. Базенкова. М., 2009. –148 с.
23. Бельская, С. Проблемы цвета в экранных искусствах : дис. . канд. филос. наук : 24.00.01 / С. А. Вельская. М., 1999. – 115 с.
24. Божович, В. Из истории киномысли / В. Божович. –М., 1988. –234с.
25. Вайсфельд И. Мастерство кінодраматурга / И. Вайсфельд. – М.,«Советский писатель», 1961.

26. Вайсфельд, И. Искусство в движении: Современный кинопроцесс: исследования, размышления / И. В. Вайсфельд. – М. : Искусство, 1981. – 240с.
27. Виноградов, В. Некоторые аспекты теории выразительного движения в творчестве С. М. Эйзенштейна / В. В. Виноградов М. Эйзенштейновский центр исследования кинокультуры, 2003. – 35 с.
28. Воеводина Л. Мифотворчество и масс-медиа / Л. Н. Воеводина // Культура в контексте гуманитарного знания. Том 2. Эстетика и семиотика культуры. М. 2007. С. 9 – 13.
29. Высоцкий М. Системы кино и стереозвук / М. Высоцкий. – М., 1966. – 123 с.
30. Госейко Л. Історія українського кінематографа. 1896-1995 / Л. Госейко. – К.: Кіно-Коло. – 2005. – 464 с.
31. Грабовська І. Чи довго ще квилити «чайці-небозі», або Знов про жіночність України // Сучасність. – 2000. – № 5. – С. 99–100.
32. Гармиза Н. // Культура в контексте гуманитарного знания. Том 2. Эстетика и семиотика культуры. М., 2007. – С.5 – 8.
33. Гращенкова, И. Кино как средство эстетического воспитания: Соц. эстетический потенциал современного кинопроцесса : учеб. пособие / И. Гращенкова, – М. : Высшая школа, 1986. – 224 с.
34. Гращенкова И. Советская кинорежиссура: История и современность. Проблемы и имена / И. Гращенкова. – М. : Знание, 1982. – 120 с.
35. Демиденко Т.П. Партійно-державна політика в сфері культури в 70-ті роки (на прикладі України і Білорусії) // Україна ХХ ст. : культура, ідеологія, політика. – К. , 1993.
36. Денисенко В. Щедрість // Новини кіноекрану. – 1970. – № 11. – С. 7.
37. Дубенко С. Тарас Шевченко та його герої на екрані / С. Дубенко. – К., 1967. – 205 с.
38. Желябужский Ю. Изобретательная композиция фильма/ Ю. Желябужский. – М., 1960 с. – 227 с.

39. Зак М. Кинорежисура: опыт и поиски / М. Зак. –М., 1983.
40. Зубавіна І. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті/ І. Зубавіна. – К.: Інститут проблем сучасного мистецтва. –2007. – 296 с.
41. Історія українського радянського кіно. Том перший 1917-1930. – К.: Наукова думка. –1986. –248 с.
42. Історія українського радянського кіно. Том другий 1931-1945. –К.: Наукова думка. –1987. –216 с.
43. Іван Миколайчук: магія любові : [фотоальбом] / упоряд. М. Є. Миколайчук. - Ред. журн. "Міжнар. Туризм", 2011. - 176 с. : ілюстр. + фотогр.
44. Ілленко Ю. Прадигма кіно / Ю. Ілленко. – К.: Абрис. –1999. –416 с.
45. Ілляшенко В. Історія українського кіномистецтва / В. Ілляшенко. – К., 2004.
46. Крупник Л.О. Мистецький нонконформізм середини 60-х – сер. 80-х років ХХ ст.(на прикладі українсь-кого кіно) // Актуальні проблеми слов'язнознавства. – К., 2004. – Ч.1. – С. 115.
47. Курган О. Совість художника // Білий птах з чорною ознакою: Іван Миколайчук: спогади, інтерв'ю, сценарії / Упор. М. Миколайчук. – К. Мистецтво, 1991.
48. Костенко В. Довженківські обрії / В. Костенко. –К., «Мистецтво», 1964.
49. Корнієнко І. Українське радянське кіномистецтво. 1917-1929 / І. Корнієнко. – К., Видавництво АН УРСР, 1959.
50. Корнієнко І. Кіно і роки / І. Корнієнко. – К., «Мистецтво», 1964.
51. Корнієнко І. Півстоліття українського радянського кіно. Сторінки історії/ І. Корнієнко. –К.: «Мистецтво. – 1970. – 228 с.
52. Корниенко И. Кино Советской Украины / И. Корниенко. – М., «Искусство» 1975.

53. Корнієнко І. Про кіномистецтво: У 2-х т. / Редкол.: Т. Левчук та ін.; Упорядник К. Корнієнко. – К.: Мистецтво, 1985. –Т.2. –247 с.
54. Крізь кінооб'єктив часу. Спогади ветеранів українського кіно. –К.: Мистецтво. – 1970. – 320 с.
55. Левицька Й. Повернення до коріння. Українське поетичне кіно : [монографія] / Й. Левицька ; пер. з польск. Л. Горбенко. - К. : Задруга, 2011. - 123 с.
56. Лемешева Л. Боль преодоления. Иван Миколайчук // Лемешева Л. Профессия: киноактер. – К.: Мистецтво, 1987. – С. 28.
57. Лемешева Л. Иван Миколайчук // Лемешева Л. Профессия: киноактер. – К.: Мистецтво, 1988. – С. 48.
58. Левин Е. О художественном единстве фильма. / Е. Левин. – М., 1997.
59. Матеріали ХХІІІ з'їзду Комуністичної партії України – К., 1966.
60. Марочко В. І. Зачарований Десною : іст. портр. Олександра Довженка / В. І. Марочко. - К. : Києво-Могилянська академія, 2006. – 285 с. : ілюстр.
61. Мачерет А. Художественные течения в советском кино / А. Мачерет. – М., «Искусство», 1963.
62. Поетичне кіно: заборонена школа. – К.: В-во «АртЕк», Редакція журналу «Кіно-Театр». – 2001. –464 с.
63. Поламошнов Б.Є. Про проблеми створення образу представника сучасного робітничого класу в радянському кіномистецтві // Етика і естетика. – 1974. – Вип. 16. – С. 31-32.
64. Роміцин А. Українське радянське кіномистецтво / А. Роміцин. – К., Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1958.

65. Сергій Параджанов. Злет, трагедія, вічність : твори, листи, док. архівів, спогади, ст., фотогр. / упоряд. Р. М. Корогодський, С. І. Щербатюк. - К. : Спалах ЛТД, 1994. - 280 с. : ілюстр.
66. Скуратівський В. Екранні мистецтва у соціокультурних процесах ХХ століття. Генеза. Структура. Функції / В. Скуратівський. -К.: В-во Івана Федорова. - 1997. -Ч.1. - 224 с., ч. 2 -240 с.
67. Савченко Я. Народження українського радянського кіна : три фільми О. Довженка / Я. Савченко. - К. : Укртеакіновидав, 1930. - 43с.
68. Українське кіно від 1960-х до сьогодні. Проблема виживання [Електронний ресурс] : зб. наук. ст. / [упоряд. Лариса Брюховецька]. - К. : Ред. журн. «Кіно-Театр», 2010. - 256 с.
69. Українське обличчя кіно і театру / Центр кінематогр. студій Нац. ун-ту "Києво-Могилянська академія", Ред. журн. "Кіно - Театр" ; упоряд. і ред. Л. Брюховецька. - К. : Задруга, 2012. - 528 с. : ілюстр.
70. Українське кіно від 1960-х до сьогодні. Проблема виживання : зб. наук. ст. / упоряд. і ред. Л. Брюховецька. - К. : Задруга, 2010. - 249 с. : ілюстр. - (Бібліотека журналу "Кіно - Театр").
71. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму) / Д. Чижевський. - Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США, 1956. - 511 с.
72. 100 великих українців. - К.: Видавництво Арій, 2007. - 496 с.